

Тони Пердић

НЕХОТИЧНЕ СЛИКЕ ПАРКОВА И БРИСАНОГ ПРОСТОРА

Десет (не)снимљених фотографија

КАДА ЈЕ ШОПЕН СВИРАО ЦЕЗ

Ту, испод Југословенског драмског позоришта, у парку Мањез, на клупи крај статуе Шопена, поглеткујем у објектив фотоапарата берета и чекам да се смилује и шкљоцне Милован Скојевац – љубитељ хиромантије, ревносни читалац „Трећег ока” и следбеник тибетанских мудраца.

Лутали смо мало по граду, да прекинемо време до поноћног воза за Краљево, после неке Звездине међународне утакмице. Да ли је сувишно рећи да смо Београд само површно познавали? У један од најстаријих београдских паркова (насталог по пројекту великана пејзажне архитектуре Александра Крстића, сазнах касније, из уџбеника историје уметности), случајно смо свратили. Милован је, из зеленог трамваја, број девет, угледао зграду „Београђанка” – њему једину маховину за оријентисање. Сиђосмо. Још увек слуђени и дезоријентисани светлима и вревом.

Паркови увек пријају. Да се на миру испије лименка пива – додао би Милован. У жељи да ме орасположи, латио се фотоапарата и кренуо са недуховитим опсервацијама.

Фотографија је прилично успела. Иако је фотограф Топаловић сугерисао како да се избегну „црвене очи” при мањку светлости. Према се, мени, лаику, чинило да је светлости тада баш било.

Знали смо да је тамо доле станица и спремали смо се да наставимо да импровизујемо путању. Сав тај цез тих година. Прилично поуздано: осамдесет четврта, касно лето.

Ево, осам олимпијада касније, пресрећем тај поглед шеснаестогодишњака. Докле је стигао?

Где се затурила та бистрина? Црнокос, витак и млад, као у одразу неког закривљеног космичког огледала. Мудар и одмерен? Тешко, шала. Само циничан и духовит.

Наступило је време накарадних бајки. „Девојчица са шибицама” је подметнула пожар и још се свуда осећа мирис тог црног дима.

Углавном, у време када је настала ова нехотична слика, још је могло да се спокојно корача брисаним простором. Нису постојали знакови опасности, ни знакови обавештења, чак.

Гледамо се тако, овај шеснаестогодишњак (Мали Ренџер и данас има толико) и ја, сачувани космичким милосрђем и улазимо у замишљени вербални клинч:

– „Дечко, станица ти је била испред носа!”

– „Матори, све знаш, само си заборавио да сањаш.”

МАЈУШНИ ОЏАЧАР СА ЛЕСТВИЦАМА

Ево ме крај окићене јелке у старој дединој кући. Соба мирише на цимет и печене јабуке. Имам десет година. У једној руци ми је упаљена прскалица, у другој некакав плишани слон. Иза се види огледало са ликом Елвиса Прислија и текстом: „In memory of Elvis, king of rock and roll”. Убрзо ће ми пламен са прскалицом нехотично упаљене играчке захватити белу ролку и потрчаћу у двориште да ватра устукне у снегу. На зиду препознајем и ексер на коме је висио дедин транзистор. Неретко и капа, налик на руске шубаре. Понекад, док се пред јутро не смилује несаница, заиграју заспале сенке на тој предјутарњој месечини. Као у галерији лутака Реја Бредберија, са врха те јелке, искрада се мајушни оџачар са лествицама и скакуће, уз једва чујне шумове, до грамофона у углу старе дедине собе. Тек да стави петодинарку на грамофонску иглу и да се брзином од четрдесет пет обртаја у минути, по сећању заврти заборављена музика. Петнаест година после дедине смрти, кућу смо до темеља срушили. Остала је још лоза која се обавијала око трема. И бокорје дивље нане се још није утрло. Тако, кад при неком откосу нехотице посечем и нану, букну мириси детињства и зацкли се старински прозор на коме смо је сушили за чај. Све је негде још живо. И ова окићена јелка се већ винула у небо, разгоропадила се у парку, крај стазе где шета мој деда. Прислањајући транзистор уз уво.

Застадох, као случајно, у Силиконској долини, да ме Дуле слика. Ипак је ово знаменито место, свирала је и Београдска филхармонија овде (мада им просветљење није успело). Сковали смо Дуле и ја план, док смо испијали кафу у кафеу „Змај”. Чекали смо да почне неко организовано „демократско” митинговање. То је ипак био само практичан повод да бесплатно прошећамо до престонице. Он – да обиђе ћерку која студира, ја – да купим уџбеник биологије за другу годину. У време кад сам се истински „ложио” на политику, власник поменутог кафеа и још читавог низа некретнина по Београду је био вични продавац магле. Наравно, нисам случајно стао испред овог улаза, у Страхинића Бана. Ту је живела Ана Деспотовић. Песникиња која ми је поклањала књиге док сам солдатавао по караулама злосрећне државе, пре више од четврт века. Послао сам јој ту слику касније. Никада ми није опростила што јој се нисам јавио. Нешто слично сам урадио и септембра, деведест прве. После утакмице Звезда – Грасхоперс, у „Руском цару” сам јој највртцао разгледницу. Тада је, додуше, живела мало даље, у Гандијевој. Ни први ни други пут нисам умео да објасним да желим да заувек останемо заточеници оног војника и оне студенткиње из цетињског парка који занесено причају о Косовелу и Мајаковском. Страхови од наглих прекида сна су током живота постали моја примарна фобија.

Маниром обесних клинаца, да нас не затекне професорка Деспотовић, сјурили смо се скадарлијском калдрмом у улетели у прву кафану да попијемо пиво. Мада, данас ни ја не разумем ту својеврсну сентименталну диверзију. А као да ми је све остало кристално јасно.

Хармоникаши у жирадо шеширима су свирали и певали: „да ли си видела душо кад славуј умире”, а Дуле је, наздрављајући, ликовало:

„Ви песници сте паћеници! Морално и материјално осакаћена категорија! Обични шегрти тим вашим музама! Њихове проблеме решавају татини синови са циповима и великом ловом, као ови, у Силиконској долини! Која, бре, вечност!?”

Не кажем да је његова теорија била без основа, али, није се тицала ове приче.

Тако да се ја и даље зававам да сам бар песник-калфа.

ПТИЧИЦА

На овој црно-белој слици јасно се препознаје прецизан хируршки рез уклањања мог оца, који је стајао са моје леве стране. Из новонасталог

угла посматрања, сада ја стојим са леве стране. Уз мене је насмејана моја мајка, скупљене косе и са наочарима за сунце на врху главе. Једва ако ми је две године. У руци држим неку играчку, налик на рог који сам касније препознавао код трапера, у стриповима, и који им је служио, ако сам добро схватио, да у њему држе барут. Од ћалета је на слици остао само леви рукав светлог сакоа и била је то адекватна пропорција његовог каснијег присуства у мом животу у односу на мајку. Убрзо су се развели. Сада препознајем простор иза нас: парк између Стопанске банке и поште у Прилепу, иако данас изгледа много другачије. У централном делу, мегаломаских димензија, налик на стандарде у Северној Кореји, доминира споменик Александру Македонском. Инат је овуда неисцрпан ресурс, то је одавно познато, али, не разумем зашто се у мом родном граду инсистира на везама са хеленизмом а ту им је живео један од највећих епских јунака са ових простора – Краљевић Марко. Добро, постоје сачуване зидине Марковог града, али све је то скрајнуто и запуштено. Чак су и ониже апстрактне скулптуре, са адекватном декоративном расветом (затечене на слици) остављале лепши утисак од данашњег грандиозног копљаника на Букефалу.

А отац? Ретко сам га виђао. Обојица смо, ваљда, били убеђени да има довољно времена. Он је истрајавао у својој немарности, ја у својој тврдоглавости. Ето, никад нисмо ни стигли да заједно реконструиримо ампутирану половину слике. Већ шест година то чиним сам: држи ме чврсто за десну руку, искричавог погледа, смешка се и пази да не трепне, док фотограф изговара: птичица! (Како се каже птичица на македонском? Птиченце?)

УТИЦАЈ АЈКУЛЕ НА КЊИЖЕВНО ВЕЧЕ _____

У првом реду бјелопољског Дома културе, седео је и једини песник за кога је Владимир Пурић, из Сопота села, знао. Деведест прва година, рани септембар. Сала је пуна. Ја читам неку песму и послушкујем свој несигурни глас из звучника у дну сале. Била је то прилично лепа песма. Довољна за друго место на „Ратковићевим вечерима поезије”. Лепа је била и новчана награда, да се не лажемо, време стабилног динара Анте Марковића. Док је, око нас, све остало добијало атрубете нестабилности. Аплауз је био дуг и верујем, искрен. Аплаудира ми и Стеван Раичковић. На крилима тог аплауза сам тих суманутих година и опстајао као песник, са вазда присутном сумњом у реалну снагу поезије. Тада је песма била пуцањ којим растерујемо звери око нас.

После манифестације одвијао се неформалан збор песника у парку, надомак хотела „Бијела Рада”, док се чекало да нас ораганизатори одведу некуд ван града, на вечеру. Око Раичковића се сјатила плејада

писаца из Србије и Црне Горе. Ја стојим, стидљиво, по страни. Упознао ме је са њим, пред сам улазак у аутобус, песник Момир Војводић али се разговора уопште не сећам јер ми је, од неудобног пута и узбуђења, nelaгодно звонило у ушима. И данас размишљам шта је требало да му кажем.

Била су то лоша времена за поезију. Брзо смо се разишли после те вечере, јер, нису баш сви били одушевљени што се налазе у кафани која се зове „Војвода”.

Када сам једини пут видео великог песника, одјекивали су већ неки злокобни фалсети, величао се национализам... У глави је потрајала конфузија, можда и од вранца: Црни Владимир, Бијело Поље, Црна Гора, Бијела Рада...

Захвалио бих се, у својеврсној фусноти, и једној ајкули која се претходног дана насукала на плажи у Рафаиловићима, што сам имао част да упознам Раичковића.

Наиме, летовао сам у Будви, без идеје да ћу опет добити награду. И претходне године – други. *Побједа* каже: нема бојазни за купаче од насуканог морског пса (у страху су велике очи: био је то делфин). Неколико страница даље, у рубрици „Култура”, угледах и своје име међу награђенима. И онда првим аутобусом, преко Цетиња, кроз *Касно лето*, до Бијелог Поља.

ИЗМЕЂУ ПЛУСКВАМПЕРФЕКТА И ФУТУРА ЕГЗАКТНОГ —————

Деца – насмејана и загрљена. Филип овде има десет година, Лола – пет. На клупи, под неком успутном палмом, на путу до плаже. Две хиљаде друга година, Сутоморе. Ова слика се најдуже задржала у мом новчанику и у међувремену добила сепиа ефекат – патину примерене носталгије за временима која давно беху. Не успевам да нађем пригодан плусквамперфекат који би дочарао нешто од тих непролазних радости. Тренутак апсолутне хармоније: насмејани, у сенци бујне палме. У даљини – сија мирно море. Негде на почетку стазе од депанданса до плаже.

И док су одрастали, инсистирао сам на том њиховом лековитом смеху.

Прошло је у међувремену још четрнаест година упорних налета валова и пене, без неке видне абразије. Бенигне су њихове кратке фазе смркнутости или су и они постали вешти у њиховом скривању.

И даље се радују луна-парковима, без страха да се, у жамору тих ваширишта, опробају на најспектакуларнијим вртешкама. А ја настојим да их више не спутавам већ да им држим палчеве.

Иако је прошло време смишљања прича пред спавање, у којима су они неустрашиви хероји, понекад пожелим да их изненадим неком таквом скаском:

„Расли су у страшној међави цветова, у вртлогу непомућене радости, док бујала је трава међу маслацима. Брујале су пчеле и брундали су бумбари. Ето их – у незапамћеној елементарној погоди...”

Али се бојим да ће уследити подсмех и брзо навлачим похабану маску озбиљности, иако знам да сам им у тој улози прилично досадио.

ЛАКА НЕСВЕСТИЦА

Седим, на калемегданској клупи, наспрам француске амбасаде, одакле пуца поглед на Нови Београд али су ми мисли још увек на средини реда испред немачког конзулата, у Бирчаниновој. Година – поуздано, две хиљаде осма. Један од оних тропских дана јула. Добих, некако, тражену туристичку визу и могу да остатак слободног времена, до повратка поподневним аутобусом, крцкам на Калемегдану. Да још једном премотам ток напорног јутра и разлучим да ли је указање децентне грације било стварност, или, лака обмана чула на јулској врелини. Премишљао сам се да ли да одустанем, обесхрабрен светином, још док сам се пробијао ка агенцији која се бави обрадом неопходних образаца.

Дилема је волшебно нестала, када се појавила ниоткуд, извесна Хана Терзић, витка, црнокоса жена, са готово јасном ауром око нестварно савршеног обличја. Исијавао је њен плавичасти тил на већ разузданом сунцу. Запамтио сам њено име, док се представљала младом и збуњеном службенику. Да, сувишно је рећи да је била лепа, очаравајућа и продукховљена. Њена моћ да фасцинира је ипак задатак за песнике. Ми, фото-аматери, претерујемо са експозицијом, под црвеним сијалицама полумрачних комора и најчешће, замаглимо слику. Углавном, сатима сам упорно стајао иза ње, у реду који се протезао до Улице Светозара Марковића. Упијајући савршенство. Опијајући се савршенством. Све док ми није позлило у једном тренутку.

Не смем да тврдим, али, мислим да сам је опазио и синоћ, у Булевару ослобођења. Мимоишли смо се на семафору. И тада сам хипнотисано пилио у њу, док се она само смешкала а затим, неким шармантним ужичким нагласком, заустила: „знаш, ја понекад навратим у твоје пеме, као вертиго...”

Или ће пре бити да сам тај сусрет само уснио, док су ме враћали свести уплашени радници обезбеђења конзулата?... Тек, испоставило се да ми је ова лака несвестица помогла да прескочим ред и да брже дођем до холограмске налепнице у пасошу.

А Хана? Ето, пријала је та илузија, више него калемегдански кисеоник.

Добро, остављала је и последице, у виду лупања срца, кратког даха, грознице, језе, умора, губитка апетита, узнемирености, замућеног ви-

да, осећаја несигурности, збуњености, остељивости на сунце, тешкоћа у концентрацији, звоњења у ушима, ошамућености...

Али, све је то било занемарујуће, наспрам раскоши њеног указања.

ТЕЧИН ГАМБИТ

Само што сам изашао из аутобуса који и изнутра беше прашњав, упорни таксисти су се сјатили око мене. Климнух одрично главом, уз изговор да не идем далеко. Настављао је даље онај аутобус, уз шкрипу зглобова и цијукање ремења, остављајући густ црни дим иза себе. Крш.

На три минута хода од станице стиже се на почетак бањског парка. Моћне крошње чине дубок хлад. У њему, готово надреална сцена: Гимназијалка на клупи помно чита књигу (рекао бих да је Пастернак, на корицама су Омар Шариф и Џули Кристи), док другарице око ње, наравно, не скидају поглед са својих мобилних телефона. Залазио сам све дубље, кроз шпалир липа и пожелео да се опет изгубим, као у првом основне, на екскурзији, у Ивањици.

– „Професоре, дођите да се сликамо!” – зачуо се глас неког матуранта док је пресретао погуреног старца. У том тренутку се његова кеса са намирницама покидала. Прилазе да му помогну ученице из млађих разреда, док ја, залеђено констатујем да је то Теча! И мени је био професор пре више од тридесет година.

Некадашњи грмаљ, добричина и луцидни шахиста. А сада се, ето, смањило.

Само је за нијансу виши од пони бицикла, који му више служи за отмено подупирање а мање за вожњу. Нисам му се јавио. Толико генерација још, у међувремену. Тешко да би се сетио. Није успело ни мени, у први мах.

Замишљам га како би ово појаснио: „Центрипеталне силе сажимају простор и сагоревају време тако да, за разлику од шаха, овде изостаје непредвидива завршница”.

Ето, затекао сам Течу у цајтноту. Замиче мирно кроз парк, ускоро ће му заставица. И би ми жао.

Да нисам прошао отуда, Теча би заувек у мојим очима остао маркантна громада.

Бацао би дневник, још са врата, на катедру, причао о *краљевом гамбишу* и шеретски нам нудио два топа форе. У партији без сата.

Ево нас, у класичном фудбалском распореду за фотографисање. Омладинска екипа нижеразредног клуба, после успешне сезоне, шта год то значило. Иза нас се види свеже офарбана ограда и верни, неретко и једини навијач, Љубодраг Петрашиновић. Наши термини за одигравање такмичарских утакмица су готово редовно били преподневни и осим деда Љубодрага, тешко да би некад још неко поранио. Срећом, ту су били још: судија, редари и по неколико резервних играча обе екипе. Довољно! Дотерана трава и уредна ограда. У Врњачкој Бањи је био у току савезни омладински турнир, једна од неисцрпних активности Миљана Миљанића, који је читавом догађају давао посебну тежину. Улога, нас, нижеразредних клинаца је била да додајемо лопту кад она прелети у преорани атар.

Миљанић је вазда нешто записивао. Тешко да му је било статистички битно који ће клинац најбрже да врати лопту голману Змајчека (у току је била утакмица: Олимпија – Вележ) а ја сам давао све од себе. Млади голман је то умео да цени: поклонио ми је, на крају, костобране.

Да се вратим на слику: деда Љубодраг је газио ка осамдесетим и фацинирала је његова смиреност пред рафалом питања на која се у тим годинама грчевито тражио одговор. Једноставно, није желео да размишља о смрти. Своју теорију квинтисенције заснивао је на доктрини о избегавању офсајд замки, дубоким лоптама са контраефеом у празан простор за крила, која би се прикрадала из зоне центра. Дуго је, у форми црнохуморне анегдоте, кружила непроверена опаска, да је у данима док му је умирао син, исцрпљен карциномом, изјавио: „Добро, има мој Саво лепе године”.

Да се ова слика некада појавила у листу „Спорт”, испод ње би писало: „Стоје: Пердић, Савић, Јовичић, Недељковић, Радуловић, З. Ђуровић, чуче: Васић, Савковић, Шућур, Д. Ђуровић и Ашанин”... пусти клиначки снови.

Овог првопоменутог најчешће срећем. Враћа се из неких својих мракова, пише каткад неке тричаве песмице, и тако... Савке, стамени голман и даље чини параде, бацакајући се са једног посла у пекари до другог у угоститељском објекту, борећи се да некако састави крај са крајем. Бојо сакупља секундарне сировине и кад год ме види пита: „Има ли за твог брата нешто?” – „Нема Боки, та гвожђурија, када се једном макне из дворишта, тешко се поново скупи”. Пита увек, по навици. Јово је преминуо. Звеки ради у Италији, школује децу и пати за завичајем. Кеко продаје фармерке на бањској пијаци. Један од најталентованијих фудбалера. И тако редом.

Деца нам се смеју кад виде ову слику. Замишљају нас како трчимо, са душом у носу... Зато, боље да пређем на следећу.

Татјана Пауновић, магистар српске књижевности и рођака тајкуна чије се име годинама провлачи по штампи у судском процесу који траје и трајаће, седи на миоценском спруду крај Ташмајданског руинираног стадиона и осмехује ми се.

И та се слика прва у мислима појави кад је призовем. Већ неко време је нема да шета Јужним булеваром. Нису помогле ни кубанске вакцине, ни хемотерапија. Било јој је двадесет седам. Контролна тачка за посебне. Све те мудрости и младалачке дрскости, спој Чубуре и Лондона у њеном кораку, покрету, осмеху, лака ланена завеса између јаве и сна. Прошеташ Ташмајданом пре неки дан. Није баш исти распоред клупа као две хиљаде седме. Ужарен је град. У фонтанама птице кљуцају расхлађене капи, уз жагор млађарије, пристигле на упис на неки од бројних београдских факултета.

Ловим звонке амплитуде познатог гласа, по некој хроничној, опробаној навици, увек када се нађем овде, премда знам да више нигде и никад нећу срести Тању, девојку везаног репа и поцепаних фармерица, са беџом Минарда Џејмса Кинана на белој, памучној мајици.

Остала је само ова слика, где се осмехује, прекрштених ногу и с руком прислоњеном на десни образ.

Тих година сам се још увек опијао илузијама о слави и вечности, надахнуто јој причао о утисцима са дружења писаца у Француској седам, одакле сам се управо вратио. Помињао Андрића, Киша... У ствари, прави разлог је био да рецензенту моје лирске брошурице однесем педесет евра за „интелектуални напор”. Кренули смо са стотком и лако смо се нашли на педесет. Кратак је пут од пијаце Ђерам до Француске седам. Тањина критика је била правичнија од шаблонског рецензента.

Замерала ми је због лењости и учесталих фаза инертне изолације. Али и хвалила „повремене неконтролисане ерупције изразито суптилне лирике”!

А онда је, као у некој рацији, пре три године, покупио тај њен одметнути бог – вагабунд, вандрокаш и вуцибатина. Очигледно им је обома ова суморна галаксија досадила.

И где је сада Татјана Пауновић? Осим у мојим очима... док приповеда о подневима и разбукталом златном класју, као на Левитановим платнима, и о уском путељку, ураслом у коприву, дивљи ладолеж и бршљан...

Понекад ме мами, као Харон (уз Лондонску филхармонију и „The Windmills Of Your Mind”) да крочим у чамац...

Ето, кукавица сам још ја, Тањушка. Али, једном, одважићу се. Обећавам.